

**Wiesław Ambrozik, Marek Konopczyński (red.),
Współczesne problemy resocjalizacji.
W stronę integracji teorii z praktyką,
Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2022**

Wśród rozlicznych problemów, jakie są udziałem doświadczeń współczesnych społeczeństw i przedmiotem teoretycznego namysłu, podejmowane w nich starania resocjalizacyjne kierowane wobec wybranej kategorii osób uznanych w nich za zagrażające istniejącemu porządkowi społecznemu jawią się w propozycjach kwalifikacji problemów społecznych jako **problem jawny** (według klasyfikacji zaproponowanej przez Roberta K. Mertona i Roberta Nisbeta)¹, permanentnie badany, optymalizowany, angażujący znaczne siły i środki, a mimo to wciąż aktualny i rodzący zrozumiałą niepokój swoją znikomą społeczną i indywidualną efektywnością.

Oznacza to dla teoretyka i praktyka, że jest ona – owa praktyka – dostatecznie zidentyfikowana przez gremia eksperckie, zasadnie kwalifikowana jako wielowymiarowa, tylko w miarę efektywna, i stąd istnieje ciągle aktualna potrzeba jej doskonalenia z intencją przydania podejmowanym staraniom waloru remedium na rozwiązywanie, względnie ograniczanie, innego problemu społecznego, jakim jest **doświadczane społecznie i indywidualnie zjawisko przestępczości**.

Stwierdzenie to nie oznacza, że jego teoretyczny ogląd i inspirowane nim praktyczne rozwiązania, a także diagnozujące efektywność stosowanych środków poprawczych badania dostatecznie już opisują ów problem i wyjaśniają jego istotę oraz dobrze służą doskonaleniu projektowania spodziewanej sprawczości praktyk resocjalizacyjnych – na miarę żywionych wobec nich społecznych oczekiwań. Dzieje się tak z wielu – jak wiadomo – powodów, wśród których akcentuje się zarówno:

- dynamiczny w swojej istocie charakter zjawiska i praktyk przestępczych;
- zmienny w swoim wymiarze historycznym i stacjonarnym kontekst ich ujawniania się, a zarazem
- ambiwalentny charakter zarówno nieformalnej, jak i zinstytucjonalizowanej kwalifikacji osób i czynów przestępczych w ich kontekstach obyczajowych, środowiskowych i prawnych, co wywiera istotny wpływ na kształtowanie się samego obrazu tych praktyk (oddziaływań resocjalizacyjnych i ich modelowania), a także zwłaszcza na ich podmiotową i kategoriałną efektywność.

---

¹ R.K. Merton, R. Nisbet (red.), *Contemporary social problems*, New York 1971.

Jak wiadomo – dynamikę praktyk resocjalizacyjnych wyzwała głównie uciążliwość społeczna spodziewanych i już ujawnianych zachowań kwalifikowanych jako przestępcze. Zakłada się przy tym, że zachowania tak zakwalifikowane formalnie (formalnoprawnie), a w zasadzie będące efektem dramaturgii przewodu sądowego wskazują jednoznacznie osoby wymagające podjęcia wobec nich oddziaływań zwanych resocjalizacyjnymi, i tak określane oddziaływania są wobec nich najczęściej praktykowane w warunkach wolnościowych, względnie izolowanych.

Oddziaływań tego rodzaju nie stosuje się w zasadzie wobec osób, które popełniły czyny skryminalizowane (kwalifikujące się jako przestępcze), jednak nie poddano ich, z rozmaitych względów, sądowej kwalifikacji, a nawet nie dokonano społecznej – formalnej – ekspozycji i naznaczenia ich sprawców.

Mamy więc tu do czynienia z następującym piętrowym problemem – niejednokrotnie wskazywanym już w literaturze przedmiotu:

- oto w każdym społeczeństwie, w którym o kwalifikacji zachowań społecznych zwanych przestępczymi decydują rozstrzygnięcia formalnoprawne, kształtuje się kategoria osób, wobec których – bez względu na to, jakie skryminalizowane zachowania one ujawniają – nie stosuje się prawnego (pedagogicznego) wymogu karania i resocjalizacji, bez względu na to, że ujawniane przez nie zachowania ewidentnie wskazują na taką potrzebę (niedostatki kontroli społecznej, polityczny „parasol”, wymuszona i interesowna tolerancja władz ścigania i osądzania itp.);
- w każdym społeczeństwie wyodrębnia się pewną kategorię osób, które bez względu na to, czy rzeczywiście dopuściły się popełnienia czynu przestępczego czy nie, zostały uznane za przestępcze i w związku z tym orzeka się wobec nich stosowną do (nie)popełnionego czynu przestępczego karę i zastosowanie oddziaływań zwanych resocjalizacyjnymi – niezależnie od tego, czy ujawniają one taką potrzebę czy nie (błędy w procedurze śledczej i ich osądzie, błędy w diagnostyce, zlecenia polityczne, niesuwerenna i niekompetentna władza sądenia itp.).

Nie ulega wątpliwości również to, że w każdym społeczeństwie, w którym niektóre zachowania społeczne zostały skryminalizowane, proporcje wskazanych wyżej przypadków osób skazanych lub nie za popełnienie czynów uznanych za przestępcze lub niepopełnienie przez nich takich czynów kształtują się rozmaicie, lecz bez względu na to i jedne i drugie przeważnie są społecznie identyfikowane i waloryzowane, wpływając na obraz i dynamikę zjawiska punitowności społeczeństwa, stan jego demoralizacji i zwłaszcza (dys)funkcjonalność społecznego systemu resocjalizacyjnego.

O jakiej bowiem efektywności resocjalizacyjnej osób skazanych za kradzieże można mówić w społeczeństwach, w których osoby ustalające prawo i je egzekwujące są zasadnie postrzegane społecznie jako kradnące? Jakie znaczenie resocjalizacyjne mają oddziaływania, którym przypisuje się walor resocjalizacyjny, a podejmowane wobec osób popełniających agresywne czyny przestępcze, np. z użyciem broni, jeśli jest ona powszechnie dostępna i stosowana, a agresja jest wielce praktykowanym zachowaniem chroniącym cenione wartości i służącym pozyskiwaniu ich (np. dóbr materialnych, wymuszanie posłuchu czy uległości, zaspokajanie potrzeb emocjonalnych czy rozrywki)? Jakich efektów resocjalizacyjnych można oczekiwać, stosowanych wobec oszustów, gdy odnoszą oni ewidentne zyski w życiu prywatnym i publicznym, a oszukiwanie staje się efektywną taktyką i strategią gwarantowania im bezkarności za popełnienie czynu przestępczego, osiąganie sukcesów materialnych i awansów, np. politycznych?

To tylko wybrane przykłady sytuacji rodzących poważne, poznawcze i praktyczne dylematy, z którymi muszą się zmierzyć zarówno teoretycy, jak i osoby podejmujące decyzje o stosowaniu pro-

cedur (modeli, metod, koncepcji) resocjalizacyjnych wobec osób uznanych formalnie za przestępcze i zdemoralizowane; czyniąc samo wyzwanie resocjalizacyjne wciąż aktualnym i zasadnie składającym do podejmowania wysiłków je sukcesywnie optymalizujących.

Ujawnianie owych dylematów i propozycji ich teoretycznej identyfikacji, a także autorskich koncepcji ich łagodzenia z nadzieją na optymalizowanie praktycznie stosowanych procedur resocjalizacyjnych oraz działań profilaktycznych – zmierzających do ograniczania i hamowania dynamiki procesów kwalifikowanych w polskim społeczeństwie jako skutkujących demoralizacją młodzieży i osób dorosłych – to treści pomieszczone w recenzowanym tomie autorskich narracji, wskazujących ponadto na potrzebę i możliwości resocjalizacji osób już skazanych i odbywających karę pozbawienia wolności w warunkach polskiego systemu penitencjarnego, i osób zagrożonych karną izolacją penitencjarną wskutek ulegania środowiskowym wpływom dysocjacyjnym, a także osób borykających się z postpenitencjarnymi wyzwaniami własnej i cudzej stabilizacji egzystencjalnej.

Na recenzowany tom – poza wstępem od jego redakcji i informacjami o autorach zamieszczonych w nim studiów i rozpraw – składają się teksty 28 autorów reprezentujących w zasadzie większość, jeśli nie wszystkie, polskie środowiska uniwersyteckie, w których uprawia się pedagogiczne subdyscypliny naukowe interesujące się:

- 1) wczesnymi zaburzeniami procesów socjalizacyjnych i próbami ich środowiskowej i instytucjonalnej profilaktyki oraz korekty. Są to teksty: M. Andrzejewskiego o roli deinstytucjonalizacji w rozwiązywaniu problemów społecznych w środowisku lokalnym; A. Dąbrowskiej przywołującej w swoim tekście założenia psychologii pozytywnej jako podstawy projektowania alternatywnych form pracy resocjalizacyjnej z młodzieżą skupioną w MOW-ach; J. Rajewskiej de Mezer o roli pomocy społecznej we wspieraniu rodzin w ich funkcjach wychowawczych i profilaktyce niedostosowania społecznego dzieci i młodzieży; J. Kuształ o funkcjonowaniu instytucjonalnego systemu resocjalizacji nieletnich w kontekście (nie)respektowania zasady dobra dziecka;
- 2) zaawansowanym procesem socjalizacji dysocjacyjnej i aktywnością przestępczą osób nieletnich oraz procesem ich resocjalizacji i usamodzielniania się. Są to teksty: J. Siemionow o resocjalizacji nieletnich w warunkach zakładu poprawczego; A.E. Barczykowskiej, poświęcony potrzebie organizacji współpracy rodzin nieletnich sprawców wykroczeń z instytucjami podejmującymi próby ich resocjalizacji; H. Karaszewskiej, ujawniający specyfikę i wyzwania, jakie towarzyszą procesowi usamodzielniania się wychowanków opuszczających placówki resocjalizacji młodzieży; K. Sawickiego o urządzeniu i funkcjonowaniu zakładu poprawczego – terapeutycznego nieletnich; M. Michel, zwracający uwagę na resocjalizacyjne możliwości profilaktyczne społecznej roli streetworkera spełnianej wobec dzieci i młodzieży „na ulicy”;
- 3) przestępczością ujawnianą w środowiskach aktywności życiowej osób dorastających i dorosłych oraz próbami jej przeciwdziałania i resocjalizowania. Są to teksty: I. Klonowskiej, poświęcony profilaktycznej w tym względzie funkcji policji; J. Chojeckiej, podnoszącej problem resocjalizacji i readaptacji społecznej wykolejających się i przestępczych kobiet; Ł. Kwadransa i S. Stasiorowskiego o kondycji współczesnej kurateli sądowej i jej funkcji probacyjnej i resocjalizacyjnej; R. Opory, również koncentrujący się na funkcji diagnostyczno-profilaktycznej rodzinnej kurateli sądowej; M.H. Kowalczyk o sprawcach zabójstw wielokrotnych i o potrzebie i możliwościach ich resocjalizacji; M. Staniaszek, zwracający uwagę na słabe jak dotychczas wykorzystywanie w praktyce mediacji jako środka wychowawczego i profilaktycznego wobec osób zagrożonych demoralizacją;

- 4) resocjalizacyjnym kształtowaniem sytuacji osób odbywających karę pozbawienia wolności w warunkach instytucji penitencjarnej i jej – tej instytucji – optymalizowaniem. Są to teksty: A. Cieslikowskiej-Ryczko, odślaniającej w swoim tekście problem i znaczenie „(nie)obecności” rodzin osób odbywających karę pozbawienia wolności w procesie ich penitencjarnej resocjalizacji; A. Chańko-Kraszewskiej, prezentującej modele readaptacji skazanych kobiet do warunków izolacji więziennej; B. Pastwy-Wojciechowskiej, rozważającej dylemat: system terapeutyczny czy izolacyjny, lokującej go w kontekście teoretycznym i praktyce stosowania środków leczniczych w instytucjach penitencjarnych; K. Pierzchały o resocjalizacyjnym znaczeniu przypisywanym więziennemu duszpasterstwu; E. Pindel o zarządzaniu zasobami ludzkimi w polskim więziennictwie i S. Przybylińskiego o tak zwanym drugim życiu zakładu karnego, czyli o podkulturze środowiska penitencjarnego;
- 5) kształtowaniem się warunków umożliwiających readaptację osób w sytuacji postpenitencjarnej oraz udzielaniem im wsparcia. Są to teksty: A. Fidelus – *Od socjalizacji do readaptacji społecznej – konceptualizacja i mechanizmy działania*. To studium teoretyzujące w aspekcie socjopedagogicznym o istocie i znaczeniu przedpenitencjarnych i penitencjarnych doświadczeń socjalizacyjnych osób znajdujących się w sytuacji postpenitencjarnych wyzwań readaptacji społecznej; R. Szczepanik, rozważający dylemat sensowności resocjalizacji recydywistów;
- 6) kształtowaniem się teoretycznego oglądu owych praktyk resocjalizacyjnych wskazujących na potrzebę i możliwości ich doskonalenia i reorientacji w warunkach wolnościowych i izolowanych, w wymiarze indywidualnym, grupowym, środowiskowym i ogólnokrajowym. Są to teksty: W. Ambrozika o (dys)funkcjonalnej kondycji społecznego – zinstytucjonalizowanego – systemu resocjalizacyjnego; M. Konopczyńskiego, ukazujący wybrane konteksty opiniotwórcze i prawne w kształtowaniu współczesnej myśli resocjalizacyjnej; M. Bernasiewicz, tekst zorientowany na rozważania metodyczne o praktyce resocjalizacyjnej podejmowanej w warunkach izolacyjnych i wolnościowych (z perspektywy interakcjonizmu symbolicznego); M. Muskały o fenomenie autoresocjalizacji osób przestępczych; M. Sztuki, wskazujący na potrzeby resocjalizacyjne w kontekście teorii oddziaływania korekcyjnego (w aspekcie kryminologicznym).

Już ten zaledwie pobieżny zarys zawartości merytorycznej tekstów świetnie obrazuje redaktorski zamysł komponowania struktury recenzowanego tomu. Poza pięcioma wstępnymi artykułami zorientowanymi na teoretyczny ogląd zjawiska i praktyk resocjalizacyjnych (w rozlicznych aspektach ich konstruowania i stosowania), kolejne pomieszczone w nim teksty odślaniają niedostatki instytucji angażujących się w rozwiązywanie problemów optymalizowania i korygowania:

- procesów socjalizacyjnych w rodzinach i środowiskach lokalnych dzieci i młodzieży z intencją zapobiegania ich demoralizacji;
- funkcjonowania instytucji resocjalizacji młodzieży i profilaktyki przestępczości nieletnich;
- warunków i procedur przeciwdziałania przestępczości osób dorosłych;
- warunków i działań resocjalizacyjnych wobec osób uznanych za przestępcze i osadzonych w zakładach penitencjarnych;
- pomocy postpenitencjarnej i przeciwdziałania recydywie przestępczej.

Mamy więc tu do czynienia w zasadzie z kompletnym pedagogicznym wglądem w całości kształt aktualnie doświadczanej przez społeczeństwo polskie sytuacji dysfunkcjonalności społecznego sy-

stemu wychowania (w rozumieniu Floriana Znanickiego czy Stanisława Kowalskiego)² i jego podsystemu – resocjalizacyjnego (studium Wiesława Ambrozika), w jego aspekcie socjopedagogicznym, oraz 23 studia, raporty i artykuły przeglądowe, koncentrujące uwagę czytelnika na zagadnieniu (dys)funkcjonalności wybranych instytucji krajowego systemu resocjalizacyjnego i propozycjach optymalizacji ich funkcjonowania.

Od czasu opublikowania w Polsce pierwszego akademickiego podręcznika pedagogiki resocjalizacyjnej (pod red. Czesława Czapowa i Stanisława Jedlewskiego) minęło 50 lat³. To znakomita okazja, nieprzeoczona przez redaktorów recenzowanego tomu, by przypomnieć czytelnikom i instytucjom o stałej od tamtego czasu i dynamicznie rozwijanej żywotności pedagogicznych zainteresowań problematyką resocjalizacji, nauką uprawianą już prawie we wszystkich krajowych ośrodkach uniwersyteckich reprezentowanych w tomie przez autorów poszczególnych tekstów wnoszących do rodzimej pedagogiki resocjalizacyjnej twórczy, niezwykle inspirujący wkład.

To trudna do przecenienia inicjatywa edytorska, znacząco wzbogacająca rodzimy dorobek pedagogiki resocjalizacyjnej i po znacznej części pedagogiki społecznej, niezaniebująca, a wręcz promująca prakseologiczną funkcję nauki pedagogicznej, orientując zawarte w nich propozycje optymalizacyjne ku praktyce, ku instytucjom i środowiskom podejmującym mniej lub bardziej skutecznie działania wzmagające szanse życiowe młodzieży i osób dorosłych popadających w konflikty z normą obyczajową i stanowioną prawnie – poprzez zawarte w niej propozycje – korygujące dotychczas ujawniane dysfunkcje krajowego, środowiskowego i instytucjonalnego systemu resocjalizacyjnego.

Po recenzowany tom niewątpliwie sięgać będą zarówno teoretycy interesujący się poznać funkcjonowaniem tego systemu, osoby studiujące nauki społeczne, jak i praktycy, którym optymalizacja efektów aktualnego i prospektywnego funkcjonowania tego systemu w jego rozmaitych strukturach i wymiarach nie jest obojętna.

Jerzy Modrzewski

---

² F. Znanicki, *Social research in criminology*, „Sociology and Social Research” 1928, 12(4); S. Kowalski, *System wychowania prewencyjno-resocjalizacyjnego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1973, (3).

³ C. Czapow, S. Jedlewski, *Pedagogika resocjalizacyjna*, Warszawa 1971.